

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Національного
технічного університету
«Харківський політехнічний
інститут»
«01» травня 2024 р. № 157ОД

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університету «Харківський політехнічний інститут»

ПОЛІТИКА
відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів
в Національному технічному університеті
«Харківській політехнічний інститут»

Розглянуто та затверджено
Вченою радою НТУ «ХПІ»
Протокол № 4 від 26 квітня 2024 р.

Політика відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів в Національному технічному університеті «Харківській політехнічний інститут»

Документ визначає основні поняття, засади, мету та завдання щодо упровадження Політик відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів в Національному технічному університеті «Харківській політехнічний інститут».

Укладачі: ТРУШ Олег Олександрович
ГЛАВЧЕВА Юлія Миколаївна

За редакцією професора, доктора технічних наук СОКОЛА Євгена Івановича

Політика відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів в Національному технічному університеті «Харківській політехнічний інститут»

Національний технічний університет «Харківській політехнічний інститут» (далі – НТУ «ХПІ») прагне забезпечити власну всебічну інтеграцію до міжнародного академічного простору, у тому числі шляхом запровадження у діяльність принципів відкритої науки та генерацію відкритих освітніх ресурсів. НТУ «ХПІ» активно впроваджує в роботу цінності та принципи відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів, керуючись національними та міжнародними стандартами та рекомендаціями, досвідом вітчизняних і зарубіжних академічних та науково-дослідних установ.

1. Загальні положення

1.1. Політика відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів в Національному технічному університеті «Харківській політехнічний інститут» (далі – Політика) сформована на виконання вимог та рекомендацій МОН України та провідних світових організацій задля забезпечення підтримки та впровадження принципів відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів в освітньо-науковий процес НТУ «ХПІ», сприяння інтеграції ресурсів НТУ «ХПІ» до міжнародного дослідницького простору задля вирішення складних соціальних, екологічних та економічних проблем та досягнення Цілей сталого розвитку (згідно Порядку денного Генеральної Асамблеї ООН у сфері розвитку на період після 2015 року: «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>).

1.2. Політику розроблено відповідно до:

– Законодавчих документів національного рівня: Конституції України, законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну інформацію», «Про авторське право і суміжні права», «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про інформацію», «Дорожньої карти європейської інтеграції України у сферах освіти і науки до 2027 р.», «Положення про Національний репозитарій академічних текстів» та інших нормативних актів у сфері науки та освіти за напрямом.

– Законодавчих документів міжнародного рівня: Рекомендацій UNESCO у галузі відкритої науки (<https://www.unesco.org/en/open-science/about>, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381148>); «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» (<https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>); Budapest Open Access Initiative (<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/>); Кейптаунська Декларація Відкритої Освіти (<https://www.capetowndeclaration.org/read/ukrainian-translation/>); Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини як об'єкта дослідження» (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_005#Text).

– Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності Національного технічного НТУ «ХПІ» «Харківський політехнічний інститут» та іншими внутрішніми положеннями та документами НТУ «ХПІ» за напрямом.

1.3. У даному документі терміни вживаються у таких значеннях:

академічний текст – авторський твір наукового, науково-технічного та навчального характеру у формі дисертації, кваліфікаційної випускної роботи, наукового видання, наукової статті, звіту у сфері наукової і науково-технічної діяльності, депонованої наукової роботи, підручника, навчального посібника, інших науково- та навчально-методичних праць;

відкрита наука – підхід до здійснення наукової і науково-технічної діяльності, який передбачає забезпечення доступу до об'єктів дослідницької інфраструктури, наукових результатів і науково-технічної інформації з можливістю їх багаторазового використання, обміну й розповсюдження за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій з метою прискорення

науково-технічного та суспільного розвитку, поглиблення співпраці між вченими тощо;

відкритий доступ – сукупність практик, що застосовуються для організації безперешкодного й оперативного доступу до наукових результатів і науково-технічної інформації за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;

відкриті освітні ресурси – матеріали для навчання, викладання й дослідницької діяльності в будь-якому форматі та середовищі, які знаходяться всуспільному надбанні та видані за відкритою ліцензією, що забезпечує безкоштовний доступ, повторне використання, перепризначення, адаптацію і повторне розповсюдження іншими особами;

документ – матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі;

дослідницька інфраструктура – сукупність засобів, ресурсів та пов'язаних з ними послуг, які використовуються науковим співтовариством для проведення досліджень на найвищому рівні, що охоплює найважливіші об'єкти наукового устаткування та обладнання або набори приладів, ресурси, що базуються на знаннях (колекції, архіви, депозитарії або банки даних наукової інформації), інфраструктуру, засновану на технології комунікацій (грід, комп'ютери, програмне забезпечення і мережевий зв'язок), та інші структури унікального характеру. Дослідницькі інфраструктури можуть бути локально розташованими, віртуальними або розподіленими (організована мережа ресурсів), державними або приватними. Дослідницькі інфраструктури можуть входити до міжнародних мереж;

захист інформації – сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї;

інституційний репозитарій відкритого доступу – це онлайн-архів для збору, збереження та поширення цифрових копій інтелектуальної продукції НТУ «ХПІ»;

інформація – будь-які відомості та (або) дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді;

інформація з обмеженим доступом – це така інформація, доступ до якої має лише обмежене коло осіб і оприлюднення якої заборонено розпорядником інформації відповідно до закону. Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

інфраструктура відкритої науки – віртуальна та (або) фізична дослідницька інфраструктура загального використання (включно з науковим обладнанням та інструментами; інформаційними ресурсами, такими як журнали й архіви відкритого доступу, платформи даних; сучасними дослідницькими інформаційними системами; відкритими бібліометричними й наукометричними системами, що використовуються для оцінювання та аналізу різних галузей науки; відкритою інфраструктурою для обчислень і обробки даних тощо, що необхідна для підтримання відкритої науки й задоволення наукових і дослідницьких потреб академічної спільноти;

наукова діяльність – інтелектуальна й творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та/або пошук способів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні й прикладні наукові дослідження;

наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження;

наукове видавництво – видавництво – юридична особа, основним видом діяльності якої є видавнича діяльність, спрямована на висвітлення результатів наукової, науково-технічної, науково-педагогічної, науково-організаційної діяльності, оприлюднення наукових результатів, представлення наукової (науково-технічної) продукції, а також досліджень у галузі теорії та методики науково-видавничої справи;

наукове видання – твір (узагальнююча наукова праця, монографія, збірник наукових праць, збірник документів і матеріалів, тези та матеріали наукових конференцій, автореферат дисертації, препринт, словник, енциклопедія, науковий довідник або покажчик, наукове періодичне видання тощо) наукового характеру, що пройшов процедуру наукового рецензування та затвердження до друку вченою (науковою, науково-технічною, технічною) радою наукової установи або закладу

вищої освіти, редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений шляхом друкування, тиснення або в інший спосіб, містить інформацію про результати наукової, науково-технічної, науково-педагогічної, науково-організаційної діяльності, теоретичних чи експериментальних досліджень (науково-дослідне видання); підготовлені науковцями до публікації тексти пам'яток культури, історичних документів чи літературних текстів (археографічне або джерелознавче видання); науково систематизовані дані чи матеріали, що відображають історію науки та сучасний стан наукового знання (науково-довідкове або науково-інформаційне видання), призначені для поширення.

ресурси НТУ «ХП» – фінансові кошти, інформація, знання, матеріально-технічна база або інші ресурси, включно з обладнанням, витратними матеріалами НТУ «ХП», які використовуються при здійсненні наукової, науково-технічної й науково-педагогічної діяльності;

службовий об'єкт права інтелектуальної власності – створений автором об'єкт права інтелектуальної власності в порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем із використанням ресурсів НТУ «ХП».

Інші терміни в цьому Положенні вживаються у значенні, наведеному в Законах України «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», «Про інноваційну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах».

1.4. Політика поширюється на діяльність в межах освітньо-наукового процесу в НТУ «ХП», на учасників цього процесу та на результати їх наукової, науково-технічної, науково-методичної й науково-педагогічної діяльності, проведеної з використанням ресурсів НТУ «ХП» та /або в порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту).

1.5. Політика не поширюється на результати інтелектуальної діяльності та дослідження, які виконуються поза межами службових обов'язків співробітників НТУ «ХП». Але це не виключає можливості використання електронних систем НТУ «ХП» (Електронного репозитарію Національного технічного НТУ «ХП» «Харківський політехнічний інститут», далі – Репозитарій) для публікації й оприлюднення даних результатів за бажання авторів та якщо це не порушує норм чинного законодавства.

2. Мета та завдання Політики НТУ «ХП»

2.1. Мета:

Метою впровадження й функціонування Політики є всебічне сприяння інтеграційним процесам НТУ «ХП» до Міжнародного дослідницького та освітнього простору шляхом забезпечення можливості відкритого обміну знаннями та результатами наукових досліджень.

2.2. Основні завдання:

- співпраця та участь в роботі національних та міжнародних організацій та консорціумів задля впровадження найкращих практик Політики в роботу НТУ «ХП»;
- підтримка та забезпечення академічних свобод, академічної доброчесності та етики наукових досліджень, вільної творчості та співпраці, відкритості, прозорості та доступності наукової інформації;
- розвиток інфраструктури, яка сприяє якісному формуванню, підтримці та доступу до відкритих наукових та освітніх ресурсів;
- забезпечення ефективної взаємодії наукового та освітнього процесів у НТУ «ХП» шляхом використання та упровадження новітніх підходів та технологій;
- створення рівних умов для доступу всіх учасників освітньо-наукового процесу НТУ «ХП» до глобальних академічних ресурсів, інфраструктури відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів;
- дотримання правових та етичних норм з урахуванням обставин, які можуть обмежувати

відкритий доступ при забезпеченні доступу до ресурсів (вимоги конфіденційності, договірні умови, тощо);

– популяризація, підвищення рівня обізнаності з питань створення та використання відкритих наукових ресурсів та освітніх матеріалів, формування відповідних компетентностей учасників освітньо-наукового процесу шляхом проведення навчальних заходів різних форм.

3. Цінності та принципи відкритої науки

3.1. Представники спільноти НТУ «ХП» підтримують у своїй академічній діяльності цінності та керівні принципи відкритої науки FAIR (Findability, Accessibility, Interoperability, Reusability, <https://www.go-fair.org/fair-principles/>). НТУ «ХП» проводить постійну і комплексну роботу задля забезпечення ефективного формування й розвитку культури відкритої науки.

3.2. Основні цінності відкритої науки: якість і добросовісність; суспільна користь; справедливість і рівність; різноманітність та інклюзивність.

3.3. Основні принципи відкритої науки: прозорість, контроль, відтворюваність, рівні можливості, відповідальність, повага та підзвітність, співпраця, участь і залучення, гнучкість, стійкість, справедливість, спільне використання.

4. Результати наукових досліджень

4.1. Наукові результати НТУ «ХП» можуть бути загальнодоступними одразу після їх публікації та поширюватися відповідно до умов відкритих ліцензій Creative Commons (<https://creativecommons.org/share-your-work/licenses/>) якщо це не порушує чинне законодавство про інтелектуальну власність.

4.2. НТУ «ХП» рекомендує дослідникам надавати перевагу публікації в авторитетних рецензованих міжнародних наукових виданнях на умовах відкритого доступу.

4.3. НТУ «ХП» рекомендує дослідникам забезпечувати безперешкодний доступ до наукових результатів, оприлюднених у наукових передплатних виданнях шляхом розміщення публікацій в Репозитарій (відповідно до визначених видавничою політикою конкретного видання умов).

4.4. Якщо дослідники НТУ «ХП» співпрацюють із представниками інших установ, то дія цієї Політики поширюється виключно на ту частину наукового доробку, яка отримана вченими НТУ «ХП», якщо не укладено спеціальну угоду/договір про інше.

4.5. До наукових результатів, отриманих у процесі виконання досліджень за угодами/договорами, застосовуються умови доступу, встановлені цими угодами/договорами.

4.6. Дія цієї Політики розповсюджується на наукові результати здобувачів освіти НТУ «ХП».

5. Відкриті освітні ресурси

5.1. Навчальні й навчально-методичні матеріали, які створені співробітниками НТУ «ХП» та використовуються в освітньому процесі мають бути загальнодоступними та поширюватися відповідно до умов відкритих ліцензій Creative Commons (<https://creativecommons.org/share-your-work/licenses/>), якщо це не порушує чинне законодавство про інтелектуальну власність.

Доступність відкритих освітніх ресурсів забезпечується шляхом публікації на базі електронної видавничої платформи НТУ «ХП» та/або додатково поширюватися через Репозитарій та інші зовнішні платформи відкритого доступу.

5.2. Необхідною умовою для освітніх ресурсів, які використовуються в освітньому процесі НТУ «ХП» є те, що вони створюються виключно в межах робочого навантаження викладача.

5.3. Якщо відкриті освітні ресурси створені у співпраці з представниками інших установ, в угоді/договорі про співпрацю має бути зазначено, які саме частини змісту (вправи, екзаменаційні питання, навчальні матеріали, аудіовізуальні матеріали власного виробництва тощо) можуть бути вільно доступними відповідно до умов цієї Політики.

6. Інтелектуальна власність та етика

6.1. Наукові результати НТУ «ХПІ» та відкриті освітні ресурси, авторами яких є співробітники НТУ «ХПІ» є службовими об'єктами права інтелектуальної власності, тому до них застосовуються норми цієї Політики, з урахуванням умов доступу відповідно до п. 4.1. та п. 5.1

6.2. Приймаючи рішення про розповсюдження наукових результатів за принципами відкритої науки, дослідники мають пересвідчитись, що дослідження не мають конфіденційного характеру, не виконувались на договірних умовах, які унеможливають відкритий доступ, не містять інформації, яку необхідно захищати, як об'єкти промислової власності (зокрема винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо).

6.3. Розміщення у відкритому доступі наукових результатів і відкритих освітніх ресурсів, які включають об'єкти права інтелектуальної власності, що належать іншим особам, можливе виключно за умови оформлення дозволу правовласників на таке використання у порядку, встановленому чинним законодавством.

6.4. На вільний доступ до наукових результатів, академічних текстів, що містять інформацію, яка потребує захисту прав інтелектуальної власності, застосовується ембарго.

6.5. Умови Політики не розповсюджуються на дослідницькі дані й наукові результати, які містять інформацію з обмеженим доступом.

6.6. НТУ «ХПІ» рекомендує дослідникам зберігати права власності й авторські права на наукові результати, які можуть бути відчужені, передаючи видавцям при укладанні видавничих договорів і ліцензій на їх використання виключно частину прав, які необхідні для публікації.

6.7. Дослідники повинні дотримуватися високих стандартів наукової етики, утримуватися від будь-яких маніпулювань дослідницькими даними й науковими результатами, оскільки це може підірвати довіру до авторитету дослідника, НТУ «ХПІ» та наукової діяльності України загалом.

6.8. НТУ «ХПІ» зобов'язує всіх учасників науково-дослідницької діяльності й освітнього процесу дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

6.9. НТУ «ХПІ» зобов'язує дослідників, які надають доступ до дослідницьких даних, наукових результатів, об'єктом яких є люди (респонденти), отримувати від цих осіб інформовану згоду відповідно до рекомендацій Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини як об'єкта дослідження».

7. Інфраструктура відкритої науки НТУ «ХПІ»

7.1. НТУ «ХПІ» формує та розвиває відповідну інфраструктуру для досягнення мети і виконання основних завдань, визначених цією Політикою.

7.2. До інфраструктури відкритої науки НТУ «ХПІ» належать:

– Репозитарій – електронний архів для надання безперешкодного доступу до наукових результатів, академічних текстів, що створені дослідниками НТУ «ХПІ»;

– видавнича платформа наукової періодики НТУ «ХПІ» – для функціонування журналів відкритого доступу, що надають вільний онлайнний доступ до результатів наукових досліджень;

– видавнича платформа НТУ «ХПІ» – для опублікування у відкритому доступі навчальних і наукових видань;

– серверні потужності та технічні засоби для зберігання наукових результатів, відкритих освітніх ресурсів та інструментів управління ресурсами.

7.3. Окремі елементи інфраструктури відкритої науки НТУ «ХПІ» впроваджуються й підтримуються як самим Університетом, так і у співпраці з іншими організаціями.

7.4. Елементи цифрової інфраструктури відкритої науки НТУ «ХПІ» базуються на програмному забезпеченні з відкритим кодом. Дані елементи можуть підтримуватися як за рахунок коштів, виділених з державного бюджету України, розпорядником яких виступає НТУ «ХПІ», так і з інших джерел фінансування, дозволених чинним законодавством України, включно зі спеціальними грантовими проектами для розвитку відкритої науки тощо.

8. Підвищення рівня обізнаності та формування компетентності з відкритої науки

8.1. Для досягнення мети і виконання завдань, визначених даною Політикою, планується підвищувати рівень обізнаності з відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів в усіх учасників наукового та освітнього процесів НТУ «ХП».

8.2. Робота з підвищення рівня обізнаності й формування компетентності з відкритої науки здійснюється за такими напрямками:

- включення тем, пов'язаних з відкритою наукою, в компоненти освітніх програм;
- підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників за темами, пов'язаними з питаннями відкритої науки;
- проведення освітніх заходів (у формі консультацій, семінарів, круглих столів, тренінгів, публічних обговорень, дискусій тощо);
- проведення спеціальних акцій і кампаній з популяризації (інсталяції, виставки, флешмоби, квести тощо);
- проведення наукових досліджень з питань відкритої науки.

9. Прикінцеві положення

9.1. Ця Політика набирає чинності з моменту затвердження Вченою радою НТУ «ХП» та уведення в дію наказом ректора.

9.2. Зміни та доповнення до цієї Політики вносяться рішенням Вченої ради НТУ «ХП».

9.3. Відносини, які не врегульовані у цій Політиці регулюються чинним законодавством України.

Розглянуто на засіданні методичної ради
НТУ «ХП» 24 квітня 2024 р.

Затверджено вченою радою
Національного технічного університету
«Харківській політехнічний інститут»
26 квітня 2024 р. Протокол № 4